

ΜΟΝΟΜΑΧΙΑ ΔΥΟ ΡΗΤΟΡΩΝ

[τῷ 330 π. X.]

Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΚΤΗΣΙΦΩΝΤΟΣ.—Ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟ-
ΣΘΕΝΟΥΣ.—ΑΙ ΕΥΘΥΝΑΙ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΝΥΝ.

«'Ανεύθυνον δὲ καὶ ἀξήτητον καὶ ἀνεξέ-
ταστον οὐδέν ἔστιν τῶν ἐν τῇ πόλει».

Δισχίνης

Hύπὸ τῆς δίκης τοῦ Δράυφους ἀνὰ τὴν ύδρογειον σφαιραν γενικὴ συγκίνησις, καὶ ἡ ἐν' Πένναις ἀναθεώρησις τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Διαβόλου ἐνταφιασθέντος ἀθώου, ἀλλὰ δίκην Λαζάρου τῆς Θέμιδος ἀναστάντος, μὲ ἀνέμυνησεν — ἀγνοῶ κατὰ τίνα ἀκριβῶς εἰρμὸν τῶν ἴδεων — δίκην ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις διασημοτέραν, ἥτις πρὸ εἴκοσι δύο καὶ πλέον αἰώνων ἐγένετο ἐν Ἀθήναις. Ἀναμφίβολον δῆμος, ὅτι εἰς τοιαύτην ἀνὰ μέσον τῶν αἰώνων ἐκδρομῆν πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ ἀρτίως ἐν τῷ ἑλληνικῷ κοινοθουλίῳ ἐπιτυχῶς παιχθεῖσα κωμωδίᾳ «αἱ εὖ θύναται τοῦ ψευτοπολέμου».

Εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι ἐν τῇ παλαιᾷ ἐκείνῃ δίκη ὁ ἀγῶν δὲν συνίστατο εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι εἰς ἀθῶος ἐκτροχθῆ διὰ σατανικῶν τῆς κυβερνήσεως τεχνασμάτων ἔνοχος ἐπίστης εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ κατηγορούμενος ἐκεῖνος δὲν ἦτο κανένα ἔξοχότης τις τῆς ἐποχῆς του. Οὐχ ἥττον πολλοὶ ἄλλοι ἀσυγκρίτω τῷ λόγῳ σπουδαιότεροι λόγοι συνέτεινον, ἵνα χαρακτηρισθῇ ἡ δίκη ἐκείνη ὡς ἐνέχουσα ἐνδιαφέρον παγκόσμιον καὶ τοσοῦτον ἀνεξάντλητον, ὥστε τοῦτο δὲν ἐμειώθη τούλαχιστον εἰς τὰς τάξεις τῶν ιστοριοδιφῶν, καίτοι ἔχτοτε παρῆλθον 2230 περίπου ἐνιαυτοί.

Εὐάριθμοι ἴσως ἐκ τῶν ἀναγινωσκόντων τὴν ιστορίαν, οἱ μὴ ἀκούσαντες διπωσδήποτε τὴν περὶ τοῦ στεφάνου δίκην τοῦ Κτησιφῶντος πολλοὶ δῆμοι οἱ μὴ ζητήσαντες νὰ μάθωσι τινὰς τῶν λεπτομερειῶν αὐτῆς — καὶ δὲς τὸ εἶπω ἀνε περιστροφῶν — πολλοὶ "Ἐλληνες μᾶλλον ηἱ ξένοι καὶ δὴ πάμπολοι Ἀθηναῖοι (τοῦτο, παρακαλῶ, ὑπὸ ἐχεμυθίαν) ἐλάχιστα ηἱ μηδὲν γινώσκουσιν ἐκ τῆς δι-

κης ἔκεινης, ἥτις, μεγαλοπρεπῶς ἐκτυλιγθεῖσα παρὰ τὸν πρὸ τῶν ὄφθαλμῶν ἡμῶν ύψούμενον βράγον τῆς Ἀκροπόλεως, βαθύτατα συνεκίνησε σύμπαντα τὸν παλαιὸν κόσμον.

Διότι, ἐκτὸς τῶν φιλολόγων, δὲ λίγιστοι ύπαρχουσι μεταξὺ τῶν Ἐλλήνων οἱ καταδεγόμενοι νὰ ἔκμεταλλεύωνται τοὺς πλουσίους τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας θησαυρούς... Δὲν προτίθεμαι ν' ἀγωνισθῶ, ὅπως πολλαπλασιασθῶσιν οὗτοι. Δὲν εἶμαι δὲ τοσοῦτον ἀπλοῦς νὰ πιστεύσω, ὅτι θὰ εἴγον τὴν θαυματουργὸν δύναμιν νὰ μεταβάλω τὰς ἔδραις πεποιθήσεις τῆς μεγάλης πλειονότητος τῶν συγγρόνων Ἐλλήνων οἵτινες τέρπονται κατ' ἔξοχὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν γαλλικῶν μιθιστοργμάτων, θεωροῦντες ἀνόητον τὸν Ὁράτιον, ὅστις παρήγγελλε τοὺς Ρωμαίους νὰ ἔχωσιν ἀνὰ γεῖρας νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὰ τῶν Ἐλλήνων συγγράμματα. Θὰ ἐσκιαμάχουν προσδήλως, ἐὰν διενοούμην νὰ ἐμπνεύσω οὐ μόνον εἰς τὰς ὠραῖας ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀσγήμους κεφαλὰς τῶν ψιττακίζουσῶν γαλλογερμανοαγγλικὰς φράσεις ἀτθίδων τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Πλούταρχον καὶ τὸν Εενοφῶντα, ἵσως δὲ οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τὸν διδάσκαλον τοῦ Πώλου δὲ Κώκ,—τὸν Λουκιανὸν—αφοῦ ἐν Ἑλλάδι καὶ αὐτοὶ οἱ σοφολογιώτατοι λειτουργοὶ τῆς Θέμιδος μετ' ἀγανακτήσεως κλείουσι τὸν Αἰσχύνην καὶ τὸν Δημοσθένη τὴν ἡμέραν τῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις ἔξετάσεών των, ἵνα μὴ τοὺς ἐπανίδωσι πλεον ἐφ' ὅρου ζωῆς!

Φοβούμενος μάλιστα, μὴ τὸ ὄπωσοῦν μακρὸν τοῦτο προίμιον πρὸς ἐγκωμίασιν τῶν Ἐλλήνων συγραφέων ἐπήνεγκεν εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν ἀναγνωστῶν τὸ αὐτὸν ἀποτέλεσμα καὶ διὰ τὸ ἀνὰ γεῖρας Ἡμερολόγιον, θέλω πειραθῆ νὰ εἰσέλθω—εἰ δυνατὸν—ἔστω καὶ ἀποτόμως εἰς τὸ θέμα μου.

*
**

Πῶς ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἐκτραπῶ καὶ αὖθις εἰς ἄλλην παρέκβασιν, ἀναμιμησκόμενος, ὅτι ἀπὸ τῆς θριαμβευτικῆς τοῦ Ἐτεύμ-πασᾶ πορείας μέγρι Δερβέν-Φούρκας — προβαίνοντος μετὰ ἥττονος πάντοτε ταχύτητος τῶν πρὸς τὸν τάφον τοῦ Δεωνίδα φευγόντων — οἱ ἀπόγονοι τοῦ Αἰσχίνου,—ὅστις μεγάλην εἴχεν ἀντιπάθειαν κατὰ τῶν μὴ διδόντων εὐθύνας τῶν πράξεών των, συνεχῶς μέχρις ἐσχάτων σχεδὸν πάντες ἀπειλητικῶς διελάλουν «περὶ εὑθυνῶν, περὶ ὑπευθύνων, περὶ αἰτίων καὶ συναιτίων—περὶ φυγάδων καὶ λαγωῶν, περὶ ἐνόχων τέλος καὶ ἴδιως περὶ προδοτῶν», οἵτινες, αφεύκτως ἀποκαλυπτόμενοι ὑπὸ τῆς δικαστικῆς λυχνίας, ἤθελον πληρώσῃ διὰ τοῦ αἴματάς των τὸ αἰσχος τῆς ἔθνικῆς ἀτιμίας! Η

όρμη μάλιστα τῆς ἀρπαγῆς τῶν ὁπλοπωλείων πρὸς ὅπλισιν τῷ ν
κρίτῳ τοιαύτῃ, ὥστε πολλοὶ ἐφαντάζοντο, ὅτι οὐδεὶς ἔνο-
γος—ὅσον ἴσχυρὸς καὶ ἀν ύπετίθετο—θὰ διέφευγε τὴν Νέμεσιν.

‘Αλλ’ ἡ ὄγη τοῦ κυριάρχου λαοῦ ἔξητμίσθη ἐπὶ τῇ συγκρο-
τήσει μιᾶς «έξεταστικῆς», ἡτις ἔζησεν ἐν ἔτει 1898 ὅσον τὰ ρόδα
τοῦ Μαιού, καὶ ἔξηφανίσθη ἐπὶ τῇ εἰδήσει ἑτέρας «έξεταστικῆς»—
τῆς τοῦ ἔτους 1899 — ἡτις ἔξεπνέυσε πρὶν ἡ ἴδη τὸ φῶς, κατα-
πνιγεῖσα ὑπὸ τῆς πλυμυράς τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας, τὰ
ὅποια ἐσπέραν τινὰ ὄρμητικῶς διὰ τῶν πρωθυπουργικῶν . . . λό-
γων εἰσώρμησαν εἰς τὴν αἰθουσαν τῶν βουληφόρων ὑπὸ τὰ γει-
ροχροτίματα τοῦ γάσκοντος ἀττικοῦ λαοῦ, ὅστις ἐφάνη κατ’ ἀρ-
γάς πιστεύσας, ὅτι πάντα ἐν τῷ μέλλοντι θὰ μειδιῶσιν ὅσον τὰ
ὄνειρα τῶν χρηματιστῶν καὶ ὅτι ἡ συνταγὴ «τῆς λγθῆς τῶν πα-
ρελθόντων» ἦτο τὸ καλλίτερον φάρμακον τῆς ἔθνικῆς γαγγραίνης.
Καὶ ὁ ἑλληνικὸς δὲ λαός, τὰ συνθήματα ἐκ τῆς πρωτευούσης
συνήθως λαμβάνων, γωρίς νὰ ἐπιμεινῇ κάν, ὅπως ἴδη τὸ φῶς τῆς
δικαστικῆς ἀλγηθείας—καὶ ἐὰν μὴ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τιμωρήσῃ
ἐνόγους—īνα τούλαχιστον ἀσφαλῶς ὄδηγηθῇ περὶ τοῦ μέλλοντος,
ἐπιμελῶς ἔκλεισε τοὺς ὄφθαλμούς διὰ νὰ μὴ βλέπῃ τὴν πυρκαϊάν,
ἢν ἄλλως ἔσθεσεν ἐν Κιφισσίᾳ ὁ καυπανίτης. . . τούλαχιστον ἐν
τῷ στομάχῳ τῶν πατέρων τοῦ ἔθνους τῆς 7 Φεβρουαρίου 1899 ..

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν δύσιν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐν ταῖς κλει-
ναῖς Ἀθήναις ἐγένοντο ὡς ἔργα fin de siècle. Τί δ’ ἐν αὐταῖς πρὸ
είκοσι δύο περίου ἐκατονταετηρίδων;

* *

“Οτε οἱ Μακεδόνες ἡπειλούν τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος, ἀπεφα-
σίσθη ἡ ἐπισκευὴ τῶν τειχῶν. Μεταξὺ τῶν δέκα τειχοποιῶν ἔξε-
λεγη ἐκ τῆς Παιονίδος φυλῆς ὁ Δημοσθένης — σημαίοφόρος τῆς
ἔθνικῆς πολιτικῆς — ὅστις οὐ μόνον διὰ τῶν πυριπνών δημηγο-
ριῶν του, ἀλλὰ καὶ δι’ ἔργων ἀντιτασσόμενος εἰς τὴν ξενικὴν πο-
λιτικήν, τὴν τῶν Μακεδόνων, ἔξετέλεσε δραστηρίας καὶ φιλοτί-
μως τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν, δαπανήσας καὶ ἐκ τῆς ἴδιας
του περιουσίας τρία τάλαντα, ἀτινα ἐδωρήσατο τῷ δῆμῳ. Ἀλλὰ
καὶ ταμίας διορισθεὶς ἐπὶ τῶν τοῦ θεάτρου χρημάτων ἐπίσης ἐγά-
ρισεν ἐξ ἴδιων του ἐκατὸν μνᾶς.

Εἰς θιασώτης αὐτοῦ — Κτησιφῶν, υἱὸς τοῦ Λεωσθένους ἐξ
Ἀναφλύστου — ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ του προέτεινεν εἰς τὴν βου-
λὴν ψήψισμα, īνα ἐπαινεθῇ ὁ Δημοσθένης, ὅστις «λέγει καὶ πράτ-
τει ὅτι ἀν δύνηται ἀγαθὸν ὑπέρ τε αὐτῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν
ἄλλων Ἐλλήνων» καὶ νὰ στεφανωθῇ «ἀρετῆς ἔνεκα καὶ καλο-

καγαθίας» διὰ χρυσοῦ στεφάνου ἐν τῷ θεάτρῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων. Ἡ πρότασις ἐγένετο ἀποδεκτή καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δῆμου πρὸς ἐπιψήφισιν.

Ἄλλ' ὅτε ἡ βουλὴ παρέπεμψε τὸ ψήφισμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὁ Αἰσχίνης — τοῦ Δημοσθένους ἀντίπαλος καὶ πολέμιος ἀμείλικτος — ἐδήλωσε δι’ ὑπωμοσίας, ἤτοι ἐνόρκου διαβεβαιώσεως, ὅτι μελλει νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸς ὡς παράνομον. Οὕτως ἀνέστειλε τὴν περαιτέρω συζήτησιν καὶ ἐπικυρώσιν αὐτοῦ, μετὰ πέντε δὲ σχεδὸν μῆνας, γραψάμενος γραφὴν παρανόμων, ἐνεχείρισεν αὐτὴν πρὸς τοὺς θεσμοθέτας κατὰ τοῦ Κτησιφῶντος, προτείνων : 1ον) ὅτι «οἱ κατὰ Δημοσθένους ἔπαινοι ψευδεῖς εἰσιν, ἀπαντες δὲ ἀπαγορεύουσιν οἱ νόμοι μηδένα ψευδῆ γράμματα ἔγγραφειν ἐν τοῖς δημοσίοις». 2ον) ὅτι τι γέγραφε τὸν ὑπεύθυνον στεφανοῦν, οὐ προσθεῖς «ἐπειδὴν δῷ λόγον καὶ εὐθύνας», ὁ δὲ νόμος ἀπαγορεύει ἀρχὴν ὑπεύθυνον στεφανοῦν». 3ον) ὅτι «καὶ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ στεφάνου παρανόμως ἐν τῷ ψηφίσματι κελεύει γίγνεσθαι· ὁ γάρ νόμος διαρρήδην κελεύει, ἐάν μέν τινα στεφανοῦ ἡ βουλὴ, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἀνακηρύττεσθαι, ἐάν δὲ ὁ δῆμος, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἄλλοθι δὲ μηδαμοῦ». Ἐν τέλει ἐξητήσατο τὴν καταδίκην τοῦ κατηγορούμενου εἰς τίμημα πεντήκοντα ταλάντων.

Τοιαύτη ἡ κατηγορία, ἣν ἐξηκόντησεν ὁ φίτωρ Αἰσχίνης κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἐναντίον τοῦ Κτησιφῶντος, πράγματι δὲ κατὰ τοῦ Δημοσθένους ἐν ἐποχῇ τῆς παντοδύναμίας του, ἣν προεποιήθη, ὅτι θὲν ἐφοβήθη: «ἐν μὲν γάρ ταῖς ὀλιγαρχίαις — ἔλεγεν οὗτος βραδύτερον πρὸς τοὺς δικαστὰς — οὐχ ὁ βουλόμενος ἀλλ᾽ ὁ δυναστεύων κατηγορεῖ· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ὁ βουλόμενος καὶ ὅταν αὐτῷ δόξῃ».

Καὶ ὅμως δειλῶς ἡ μᾶλλον πονηρῶς φερόμενος ὁ υἱὸς τοῦ Ατρομήτου καὶ τῆς Ἐμπούσης δὲν ὑπεκίνησε τὴν πρόσοδον τῆς ὑποθέσεως ἐπὶ ἐπτὰ ἡ κατ’ ἄλλους ἐπὶ δέκα ἔτη. Ὁτε δὲ μετὰ τὴν ἐν Ἀρβήλοις νίκην τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶδεν αὐξανομένην τὴν δύναμιν τῆς ἐν Ἀθήναις μακεδονικῆς μερίδος, ἐθεώρησεν οὔριον τὸν ἄνεμον, ἵνα πνίξῃ τὸν ἥγετην τῶν ἀντιμακεδονιζόντων. Ὁ διαρρέυσας χρόνος, ἀντὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ὑφεσιν τοῦ πολιτικοῦ μίσους τῶν δύο ἥγετῶν τῶν πολιτικῶν μερίδων, συνέτεινεν εἰς ἐπαύξησιν αὐτοῦ. Ἐν τῇ πολιτικοῦ μακεδονικῆ ἐκείνη παλαιίστρᾳ δὲν ἥγωνιζετο ἀπλῶς ὁ Αἰσχίνης ὡς διώκων, ἤτοι ἴδιωτης κατήγορος, ὑποστηρίζων τὴν τήρησιν τῶν νόμων, καὶ ὁ Κτησιφῶν ὡς φεύγων, δίκην κοινοῦ τινος κατηγορούμενου, προτείνοντος τὴν παραβίασιν τῶν νενομισμένων χάριν φιλίας. Ἄλλ’ ἐμονομάχει — ὡς ὁ Ἐτεοχλῆς καὶ ὁ Πολυνείκης — ὁ ἀρχιγῆς

τοῦ ἐν μέσαις Ἀθήναις μακεδονικοῦ κόμματος πρὸς τὸν ἥγετην τῶν ἀποχρουόντων τὴν συγχώνευσιν τοῦ μακεδονικοῦ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον—τὸν δῆγὸν τοῦ γνησίως ἡλληνικοῦ ή ἔθνικοῦ κόμματος, «κατὰ τὰς τότε κρατούσας δοξασίας».

Ἄληθὴς μονομαχία δύο πολιτικῶν ρητόρων: τοῦ μὲν κατηγόρου καὶ πολιτευτοῦ πεπειραμένου, φυσικὴν ἔχοντος ρητορικὴν δεινότητα, τοῦ δὲ συνηγόρου τοῦ κατηγορουμένου, κεκτημένου πιάδευσιν καὶ μόρφωσιν, ἔξογωτάτου τῶν ρητόρων πάντων τῶν αἰώνων.

* *

Ἐντεῦθεν εὐεξήγητον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς δίκης ἐκείνης, καθ' ἣν ἔξετυλίγθη ἡ πολιτικὴ ἀμφοτέρων τῶν κομμάτων ἐπτὰ ή καὶ πλείω ἔτη μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην. Ἡ μὲν μήνυσις ἐνεγειρίσθη ζῶντος τοῦ Φιλίππου, καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ δόξα τοῦ Δημοσθένους εἶχε φθάση εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον, τὸ δέ ρητορικὸν αὐτοῦ ξίφος καιρίως ἐτραυμάτιζε τοὺς μακεδονίζοντας. Διὰ τῶν ἀπειλητικῶν δόδοντων του τότε οίονεὶ ὡς κύων πιστὸς προεψύλαττε—κατὰ τὸν ἐν Χαιρωνείᾳ βιογράφον τοῦ ρήτορος — τὰ ἐν Ἀθήναις πρόσθατα. Ἡ δὲ δίκη ἐγένετο ἐν ἔτει 330 π.Χ. (Ζον ἔτος τῆς 112 Ὁλυμπιάδος), ὅτε ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους προσαγορευόμενος μονόλυκος, εἶχε γείνη κύριος τῆς Ἀσίας, ἀναγκαίως δὲ οἱ δικασταὶ ἀνέπνεον ἐντὸς τοῦ μακεδονικοῦ περιβάλλοντος, ἔχοντες πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὰς φωτεινὰς ἀκτίνας τοῦ νέου ἐκ Μακεδονίας ἀνατέλλοντος ήλιου.

Σύμπασα ἡ Ἐλλὰς ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρηκολούθησε, κατὰ τὸν Κικέρωνα, τὴν δίκην ἐκείνην, γενομένην, ὡς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος, «ὡς οὐδεμίᾳ τῶν δημοσίων, περιβόλῳ τοῦ διά τε τὴν δόξαν τῶν λεγόντων, καὶ τῶν δικαζόντων εὐγένειαν». Πρῶτος ὁ Αἰσχίνης — ὁ υἱὸς τοῦ Ἀτρομήτου καὶ τῆς Γλαυκοθέας (ἢ τοῦ Τρομήτου καὶ τῆς Ἐμπούσης — ἐλαφρᾶς τὰ ἥθη — κατὰ τὸν Δημοσθένη!) ἀπήγγειλε τὸ σφοδρὸν κατηγορητήριον, δι' οὐ ἐπεσώρευσεν εἰς τὴν ράχιν τοῦ ἀντιπάλου του ὅλα τὰ οὐχὶ τιμητικὰ ἐπίθετα, ὃν τὰ τοῦ γόντος καὶ βαλαντιοτόμου, τὰ οὐχὶ τιμητικὰ ἐπίθετα, ὃν τὰ τοῦ γόντος καὶ μισθαρνοῦντος τοῦ ἀνδροῦ καὶ «λελοιπότος τὴν τάξιν» εἶναι τὰ μετριώτερα, καθόσον ἐν τῇ ὅρμῃ τοῦ μίσους του ἔξεστόμισε καὶ ὅσα οὐδὲ νὰ ἐπαναλάβῃ τις ἐπιτρέπεται. Ἐκπλήττομαι δὲ ἀληθῶς ἐπὶ τῇ ὑπερβολικῇ ἀνογῇ τοῦ προέδρου τοῦ δικαστηρίου, στοις ἐπέτρεψε κακιάυτὸν τὸν ἔλεγχον τοῦ ἴδιωτικοῦ βίου. «Ισως ἡ κατάχρησις αὕτη ἐπετράπη χάριν τῆς τελείας ἐλευθερίας τοῦ λόγου, ἡς ἔνεκα καὶ ἐν τοῖς κοινοθουλίοις σύγι σπανίως ἀρρητ' ἀθέμιτα ἀκούονται.

Ἐν τέλει λέγει καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς δικαστάς :— Δὲν ἐντρέπεσθε, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι ! Σεῖς οἵτινες ἐψηφίσατε νόμον κατὰ τὸν ὄποιον, ἔάν τις τῶν πορθμέων μέχρι Σαλαμῖνος ἀνατρέψῃ πλοιάριόν τι καὶ ἐξ ἀμελείας μόνον, ἀπαγορεύεται αὐτῷ ἡ ἐνάσκησις τοῦ ἐπαγγέλματός του,». . . ἵνα μηδεὶς αὐτοσχεδιάζῃ εἰς τὰ τῶν Ἑλλήνων σώματα· τὸν δὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν πόλιν ἅρδην ἀνατετραφότα, τοῦτον ἔάστε πάλιν ἀπευθύνειν τὰ κοινά;»

Τί ἄρα γε θὰ ἔλεγε πρὸς τοὺς "Ἑλληνας πολιτικοὺς πορθμεῖς, οἵτινες συνεχῶς αὐτοσχεδιάζουσιν εἰς τὰ τῶν Ἑλλήνων σώματα, καὶ δὴ πάντοτε ἀτιμωρητεί !

* *

Ταῦτα πάντα, μετὰ βραχεῖαν τοῦ Κτησιφῶντος ἀπολογίαν, ἀνέτρεψεν ὁ Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεύς, ἐκφωνήσας τὸς ὑπὲρ τοῦ Κτησιφῶντος ἥπερ τοῦ στεφάνου θαυμάσιον καὶ ἀθάνατον ἐκεῖνον λόγον. ὃν ὁ μὲν Διονύσιον "Αλικαρνασσεὺς ἐχαρακτήρισε «κράτιστον πάντων λόγων», ὁ Κικέρων μετέφρασε λατινιστί, ἐν γένει δὲ οἱ κριτικοὶ ὁμοφώνως θεωροῦσι τὸ ἄριστον ἔργον τῆς ρητορικῆς τέχνης. Ἄλλ, οὐδὲν ἡττον καὶ τὸν δαιμόνιον ἐκεῖνον ρήτορα οἱ ἀντίπαλοί του δὲν ἔδυσκολεύθησαν νὰ διακωμῷσσωσι, καλέσαντες ρωποπερήθραν, ἦτοι γυναικα λάλον καὶ πολυπραγμούσαν !

Χάριν δικαιοσύνης δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῇ, ὅτι καὶ ὁ μέγας ρήτωρ, παρασυρθεὶς — τοῦτο δὲ οἱ νεώτεροι καταλογίζουσιν εἰς τὸ παθητικόν του — ἀπέδωκε τὰ πλεῖστα τῶν τιμητικῶν ἐπιθέτων εἰς τὸν ἀντίπαλόν του, ὃν ὠνόμασεν ἀχάριστον καὶ φύσει πονηρόν, μιαρὰν κεφαλήν, σπεσμολόγον, περίτριμμα ἀγορᾶς, μισθωτὸν κατάσκοπον, ἀνταλλάσσοντα τὸ συμφέρον τῆς πόλεως πρὸς τὴν ἐκ τῶν λοιδωριῶν ἥδον ἥν καὶ εὐγαρίστησιν, πονηρὸν θηρίον, ὡμὸν καὶ ἐπικατάρατον συκοφάντην, ἐν τέλει πονηρὸν πολιτηγν καὶ προδότην ! .. Ἄλλα καὶ ὁ Δημοσθένης ἤτο ἄνθρωπος, ὅστις ἥθελησε νὰ πληρώσῃ, φαίνεται, μετὰ τόκου τὴν πρὸς τὸν Αἰσχίνην ὄφειλήν του.

Οὕτως ἥἄλλως ἥρητορικὴ πυγμὴ τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξε τοσοῦτον ἰσχυρά, ὥστε τελείως συνέτριψε τὸν ἐπικίνδυνον αὐτοῦ ἀντίπαλον, ὅστις καὶ πρὸ τοῦ πέρατος τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Δημοσθένους ἔψυγεν ἐκ τοῦ δικαστηρίου.

"Ο Κτησιφῶν πανηγυρικῶς ἥθισθη. Ο Αἰσχίνης οἰκτρῶς ἤτεθῆν· οὐδὲ τὸ πέμπτον τῶν δικαστικῶν ψήφων λαβὼν ὑπὲρ ἔσυ-

τοῦ, κατεδίκάσθη εἰς πρόστιμον χιλίων δραχμῶν. "Αμα δὲ μαθὼν τὴν καταδίκην αὐτοῦ, ὥχετο ἀπιών περὶ Ρόδον καὶ Ἰωνίαν, ἔνθα σοφιστέων κατεβίωσε.

* · * · *

Καιρὸς νὰ ἐνθυμηθῶ, ὅτι οὔτε τὸ μικρὸν ἀνάστημα τῶν σελίδων τοῦ Ἡμερολογίου, οὔτε ἡ διάθεσις τῶν ἀναγνωστῶν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τῶν ἀναγνωστριῶν, ἐπιτρέπουσι μείζονα ἀνάλυσιν ἴστορικῶν ἀναμνήσεων, αἵτινες εἰς εὐαρίθμους μόνον σχολαστικοὺς — κατὰ τὰς συγχρόνους τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀναγιγνωσκόντων ὄρεξεις — δύνανται νὰ παρέχωσιν ἐνδιαφέρον τι. Ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ εὐχερῆς οὔτε σύγχρισις τῶν δύο ἐποχῶν «ἐν τοιούτῳ ἀναγνώσματι» νωπῶν ἔτι γεγονότων, οὔτε ἡ κρίσις περὶ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἔτι δρώντων προσώπων.

Τούτων πάντων ὅμοι ἔνεκα περιορίζομαι νὰ παρατηρήσω ταῦτα μόνον. Ἐὰν διὰ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς δίκης τοῦ Δράυφους ἐβεβαιώθη, ὅτι ὅπισθεν αὐτοῦ δὲν ἐκρύπτετο ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γερμανῶν, κατὰ τὴν δίκην τοῦ Κτησιφῶντας, τρανῶς ἀπεδείχθη, ὅτι ὅπισθεν τοῦ Αἰσχίνου βεβαίως ἐκρύπτοντο ὁ Φιλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἔχοντες ἐν μέσαις Ἀθήναις κόμμα, τροφοδοτούμενον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ὅπερ παρέσυρε καὶ ἀνθρώπους πεποιθήσεων, ὡς τὸν ἀδιάφορον Φωκίωνα. Ή δὲ ἀπαλλαγὴ τοῦ Δημοσθένους ἐκ τῶν μομφῶν, ὃς τότε τῷ παρεσκεύασαν οἱ μακεδονίζοντες τῆς ζενοκρατικῆς διπλωματίας, ἀπέδειξε θριαμβεύσουσαν τὴν ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων πολιτικήν.

Ἐὰν δὲ θελήσῃ τις νὰ συγχρίνῃ τὰς περὶ εὐθυνῶν δοξασίας τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων πρὸς τὰς ἐπικρατούσας, δὲν δύνανται νὰ μὴ ἐκπλαγῇ ἐπὶ τῇ τελειότητι τοῦ ἀττικοῦ δικαίου. Θὰ ἤρκει πρὸς τοῦτο ἡ ὑπόμνησις καὶ μόνον τῆς ἀναυμαχίου γραφῆς (διὰ τοὺς διοικοῦντας ναυτικὴν μοίραν καὶ προτιμῶντας ναλιεύωσιν ἀστακοὺς ἢ νὰ θυτιάζωσι «δαμακλάκια» εὔγεστα ἀντὶ κεφαλῶν ἐχθρικῶν), ἥτις τότε μὲν ἐλειτούργει θαυμασιώς ἥδη δὲ κωμικῶς. Διδακτικὴ ὅμως εἶναι καὶ ἡ γραφὴ τοῦ Αἰσχίνου, καθ' ᾧ ἐθεωρεῖτο πᾶς πολίτης ὑπεύθυνος, οὐ μόνον δι' ὅσα τῷ ἐνεπιστεύθησαν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα ἤθελε δωρήσῃ, κατὰ τὸν νόμον, ὅστις ὑπεγέρεσσον πάντα εἰς λογοδοσίαν: «Οὗτος ἔλαχθον οὐδὲν τῶν τῆς πόλεως οὔτε ἀνήλωσα»

Καταπληκτικὸν δὲ εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀρχαίων, ὅπως παρακολουθήσωσι μετ' ἀγωνιῶν δίκην, ἥτις ἐγένετο οὕτω πολύχροτος, καίτοι προέκειτο μόνον περὶ τοῦ δικαίου ἢ μὴ τῆς ἀπο-

νομῆς τιμητικοῦ στεφάνου εἰς ἀριστοτέχνην τοῦ λόγου καὶ ἀγὸν πατριώτην, ἐν συγχρίσει πρὸς τὴν παγερὰν ἀδιαφορίαν τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, οἵτινες οὐ μόνον ἐπέτρεψαν τὴν συγχάλυψιν τῶν ἔργατῶν εἰκονικοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλείστους αὐτῶν ἐτίμησαν διὰ βαθμῶν ἥ ἀνεβίβασαν εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα.

Καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἐπρέσβευον, ὅτι «οὐδείς ἐστιν — ὡς λέγει ὁ Αἰσχύλης — ὑπεύθυνος τῶν ὄπωσοῦν πρὸς τὰ κοινὰ προσεληλυθότων.» Τοῦτο δέ, συνομολογῶν ὁ Δημοσθένης, ἀπαντᾷ «... ὥσθ' ἀπαντα τὸν βίον ὑπεύθυνος εἴναι ὄμολογῷ, ὃν ἥ διεκεχειρηκα ἥ πεπολίτευμαι παρ' ὑμῖν», παραπονούμενος μόνον, διότι τῷ ἐζητεῖτο λόγος καὶ δι' ὅσα ἐδωρήσατο.

Ἡμεῖς δὲ οὐδὲ παρὰ τῶν συνταγματικῶς ὑπευθύνων διὰ τὸ αἷμα τῶν ἀθώων καὶ διὰ τὸ δνειδος τῆς πατρίδος ζητοῦμεν εὐθύνας, διότι ἥδη ἐν πολιτείᾳ ἀνευθύνων, οἴα ἥ ἐλληνική. — ίδίως ἀπὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου περὶ ὑπουργικῆς εὐθύνης:

«Ἀνεύθυνα καὶ ἀζήτητα καὶ ἀνεξέταστα πάντα εἰσὶ τὰ ἐν τῇ πόλει.»

Ἐν Καλλιθέᾳ (Αθηνῶν)

Τῇ 10 Αύγουστου 1899.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

ΕΙΔΕΣ;

ΕΙΛΕΣ τ' ἀστέρια δταν γελοῦν ;
εἶδες τ' ἀστέρια δταν φιλοῦνται ;
εἶδες τ' ἀστέρια δταν κυλοῦν
καὶ μέσ' στήν ἀβυσσο σκορπιοῦνται ;

Αἱ ! τόσω μόνον καὶ ἡ χαρά^τ
μέσα 'c τὰ στήθη μου ἔνας ἀνθίσει,
δσω τῶν ἀστού τὸ φιλί
καὶ τὸ χαμόγελο ἔχει ζήσει.

Αθηναί, Ιούλιος 1899.

ΜΑΡΙΚΑ ΠΙΠΙΖΑ